

OVERSIGT OVER TOPOGRAFISK LITTERATUR 1929.

Efter redaktionens ønske er nedenstående oversigt i år blevet noget simplificeret, idet den nu kun består af to hovedgrupper: 1) den i bogform (stor hefteform) udkomne litteratur og 2) tidsskrifters indhold af topografisk litteratur. Hver af grupperne indledes med, hvad der omhandler landet som helhed, derefter følger a) den sjællandske øgruppe (med Skåne), b) den fynske øgruppe og c) Jylland, og inden for disse undergrupper følges den fra Trap kendte topografiske inddeling.

Årets høst kan både kvantitets- og kvalitetsmæssig betegnes som god. Købstadstopografierne er færre end i de foregående år, sognetopografierne til gengæld flere! Dette sidste kan dog måske skyldes en redaktionel ordning, der giver bedre kendskab til disse sidste, der ofte udkommer på private forlag og derfor tidligere har været vanskelige at opspørge. Alligevel må man som tidligere anmode de deri interesserede læsere om at være redaktionen behjælpelig med at fremskaffe disse undertiden så vanskeligt erhvervede udgivelser, uden hvilke oversigterne ikke bliver så pålidelige, som det er ønskeligt for alle parter.

Både forlag og private har været imodekommende med at tilsende redaktionen, hvad den har ytret ønske om; men nægtes kan det jo ikke, at der inden for begge grupper findes nogle, der ganske har undladt at svare på henvendelserne. Da bøgerne først på et for sent tidspunkt er til rådighed på det kongelige bibliotek, kan det hælde, at sådanne publikationer slet ikke kommer med i oversigterne.

Medens tidsskrifternes indhold som oftest må betragtes som skitser og detailundersøgelser, der senere kan komme mere omfattende arbejder tilgode, er det i bogform udkomne for det meste fuldt færdige topografiske udgivelser, omfattende større eller mindre områder af landet. Her samler opmærksomheden sig navnlig om sognetopografierne!

De senere års købstadstopografier er kommet ind i en nogenlunde fast ramme. Der er fra flere hold skabt forbilleder, som andre har fundet det rigtigst at følge, og hvor det fremstillingsmæssige har spillet en afgørende rolle, baseret på omfattende henvisninger til trykte og utrykte kilder og undertiden med et bilagsstof, som har gengivet det vigtigste eller dårligst tilgængelige kildestof.

Sognetopografierne kan på ganske enkelte undtagelser nær karakteriseres som værende på samme stadium som købstadstopografierne for c. 50 år siden. De er for det meste skrevet af mænd på egnen med særlig interesse for disse emner, i de fleste tilfælde af lærere, der har tilbragt størsteparten af deres liv på samme egn. Disse lægmænd arbejder desværre oftest med deres stof uden at have skabt sig et kendskab til andres arbejder på disse områder, så at de har kunnet lære af såvel disses fortrin som mangler. Alt for ofte arbejder de for meget med det trykte og skrevne stof, og kun få er så meget virkelige topografer, at de udstrækker deres studier til at omfatte det vigtige arbejde »i marken«. Desuden synes de at mangle interessen for at beskrive de nuværende forhold, idet de glemmer den interesse, de selv vilde have af, at der forelå beskrivelser af deres egn, som den så ud for 50 eller 100 år siden, eller i endnu ældre tid.

Kildehenvisningerne er ofte mangelfulde eller er ganske udeladt. Selv om dette kan hævdes at være et pengespørgsmål, er dette dog så ringe, at det ingen rolle bør spille, ikke mindst når man ser teksten overfyldt med optryk af ganske ligegyldigt kildestof. Også manglende kendskab til kilderne og hvor disse bør søges, gør sig gældende i flere tilfælde, og det kan ikke noksom anbefales forfatterne at studere Nygårds: Vejledning i at drive topografiske studier (Fortid og Nutid 1927, også særtryk, der fås hos redaktionen) eller f. eks. 3. afsnit af Georg Saxild: Om arkivvæsen (Hagerup 1923).

Men bortset herfra må man glæde sig over den grøde, der er i sognetopografierne, og man forbløffes over, i hvilken grad Jylland her har taget tæten forud for de andre landsdele.

J. P. Trap: Danmark. 4. Udgave (Gad). Det er unødvendigt over for »Fortids og Nutid«s læsere at karakterisere og kommentere »Trap«. At kritisere den er ligeså umuligt på dette sted. Thi selvfølgelig kan også Trap kritiseres, hvad enkelthederne angår, og ufejlbarlig er den jo ikke; men som håndbog i vort lands topografi er den uovertruffet og er den uundværlig. Den forsker, der ikke har indledet sine topografiske studier med at »slå op i Trap«, er lige så ilde faren, som den, der springer ud fra en flyvemaskine. Der er imidlertid den trøst, at Trap ikke er til at komme udenom, så at den dumdristige nok på et eller andet tidspunkt skal nå jorden, d. v. s. falde ned i Trap.

I dette værk ligger al indledning til at kende sit land og sin egn, og fra det kan der let arbejdes videre ud til andre kilder. Kun een kritik skal i denne sammenhæng fremføres: med hvor

megen glæde man end kan hilse fremkomsten af sognekortene, er de i den foreliggende form ikke så lidt af en fejltagelse og bør ændre udseende i næste udgave. Alene en farvet grænselinie vilde hjælpe betydeligt, men vil måske fordyre dem for meget. — Medens det ni bind store værk ellers danner en enhed, er »De sønderjyske landsdele« udsendt i særudgave, men forøvrigt kan alle bind og amter købes særskilt. Det sønderjyske bind er redigeret af H. V. Clausen og M. Mackeprang, medens den øvrige del af værket oprindeligt redigeredes af afdøde H. Weitemeyer og senere af Gunnar Knudsen.

B. Erichsen og A. Krarup: Dansk historisk Bibliografi (Gad). Når »Trap« er blevet rådspurgt, vender den topografiske forsker sig ganske naturligt til »Erichsen og Krarup«. Også dette Værk i 3 bind foreligger for 1929 i en samlet udgivelse. Efter at 1. bind (tidshistorie, indre historie m. m.) og 3. bind (personalhistorie), der udkom henholdsvis 1921 og 1917, var blevet udsolgt, er der nu fremstillet et optryk deraf i fotozinktryk, saa at værket atter foreligger i sin helhed. Det må understreges, at udgivelsen ikke er fort videre end efter den oprindelige plan, der standsede med året 1912, og at man ved den benyttede reproduktionsteknik kun i ringe grad har kunnet foretage tilføjelser og rettelser. For historisk litteratur indtil 1912 er værket jo imidlertid af overordentlig betydning for enhver gren af forskningen. Der er måske grund til at gøre opmærksom på, at topografen ikke kan nøjes med 2. bind, der omfatter landets topografi, ordnet efter bogstav (altså et andet princip end det, der er anvendt i Heilskovs: Dansk provinstopografi), men at han også må benytte 1. bind. Et par praktiske eksempler! Henry Petersen: »Kong Svens Grav og Capel paa Grathe Hede« skal søges i tidshistorien i afsnittet Borgerkrigen 1146—57, og »Gammeltorvs Brolægning 1559« under Frederik II. Også udkæmpede slag skal søges i tidshistorien. »Kongelunden« og »Fasaneriet paa Amager« søges i afsnittet Jagt o. s. v.

A. J. Råvad: Borgmesterbogen. (Udg. af Architekten, Akademisk Arkitektforening). Bogens titel dækker ikke over indholdet, men det vilde sikkert være umuligt at finde en, der kunde det. Om noget er topografi, er det dette arbejde — måske ikke det, vi i almindeligste forstand forstår derved, men snarere en topografiens filosofi, som ingen topografisk interesseret vil fornægte. Dens forfatter er forlængst passeret støvets år, men hans arbejde er så rigt på ideer og nye synspunkter, der ofte er frem-

sat på en så fanden-i-voldsk måde, at man synes, at en ung Hedspore må være dets ophavsmand.

At anmelde bogen i korte træk er umuligt. Efter første gennemlæsning er man simpelthen overvældet, og når man anden gang giver sig i lag med den, er man afvekslende begejstret og harmdirrende. Den opflammer, og den ægger til modsigelse. Som diskussionsstof i en forsamling af topografer er den uanvendelig. Den vilde simpelt hen sprænge forsamlingen i stumper og stykker!

Set i store træk er den en behandling af dansk købstadsanlæg, hvor den søger at knytte fortid, nutid og fremtid sammen. Men den er hundrede andre ting! Med vågen kritik fejer forfatteren adskillige ældre dogmer af vejen. »Man har skelnet mellem strandkøbinger og akselkøbinger, men dette skel er overfladisk og uden bund i virkeligheden«, siger han. Hans synspunkter er ganske frugtbare, når han hævder, at alle købinger og bopladser stod i forbindelse med stranden. Har han ikke også ret, når han bebrejder arkæologerne, at de i for høj grad vil gøre de fremdragne genstande til mål for undersøgelserne, medens de bør bruges til at klarlægge de sociale og biologiske forhold? Og giver han ikke mange topografers endnu vage drømme ord, når han knæsætter »markedsdriften« og derefter hævder »spredningsnødvendigheden«?

Man må opgive ethvert forsøg på at give et samlet billede af, hvad forfatteren yder i denne bog, og nøjes med at understrege, at han selv kaldér den en »emneskrå«. Der er virkelig emner at hente heri, og den være hermed anbefalet som en af de morsomste bøger, der endnu er skrevet herhjemme på disse områder. Så må iøvrigt hver især, om han vil rose eller forkætre den. Der er stof nok i den til begge dele. — Men læs den!

Palle Rosenkrantz: Taarne og Tinder (Hasselbalch). Bogen har undertitlen: Danmarks lovfredede Herregårde, men den er uhyre vanskeligt at anmelde »topografisk«. Dens indhold er nemlig en blanding af topografi, stilhistorie, propaganda og polemik, som i forfatterens livlige penneføring dårligt lader sig rede fra hinanden. Som redaktør af »Danske Herregårde« har Palle Rosenkrantz fået et godt overblik over vore herregårdes historie og tilstand, og det er ikke utænkeligt, at topografisk interesserede netop vil have glæde af de hovedlinier, som bogen optrækker, ligesom bogen giver en god introduktion til det store herregårdsværk, hvorfra de fortrinlige illustrationer er hentet. Udmærket er også fortegnelsen over landets lovfredede herre-

gårde, som i sammentrængt form giver en del nyttige oplysninger.

Vilh. Lorentzen: De danske Augustinerklostres Bygningshistorie (Gad). Med 9. bind af de danske klostres bygningshistorie er dr. Lorenzen nået til augustinerne og gennemgår klostrene i Vestervig, Viborg (Marieklostret og nonneklostret), Asmild, Grinderslev, Tvilum, Eskildsø, Æbelholt og Dalby (i Skåne). I opsætningen og den gode underbygning af kilder ligner den sine forgængere og rummer topografiske skildringer af høj rang, idet den ikke holder sig snævert til det rent bygningshistoriske. Sammen med de øvrige bind giver den et udmærket billede af dansk klosterkultur i middelalderen.

William Norvin: Københavns Universitet i Middelalderen (Gad). I 450-året for universitetets grundlæggelse har professor Norvin påtaget sig at skrive dets ældste historie. Det er for vore hjemlige forhold et grundlæggende værk af stor betydning for forståelsen af de tanker, der lå til grund for oprettelsen af et dansk universitet, og af de tanker, der ledede det i det første halve århundrede af dets tilværelse. Opgaven må løses — og er løst — i både filologisk og historisk retning og i streng videnskabelig form. Det er ikke allemands-læsning, men enhver akademiker vil vide at søge dertil for at uddybe forståelsen af den ærværdige læreanstalts grundprincipper, fra hvilken rod den er vokset op til sin nuværende skikkelse. Af emner uden for det rent undervisningsmæssige indeholder afsnit II (organisation) et kapitel om universitetets ejendomme og økonomi.

Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie (Gad). Af dette arbejde er, under redaktion af dr. Bjørn Kornerup, udkommet første halvbind. Opgaven er ikke at skrive domkirkens detaljerede historie, men med de medarbejdere, der er sikret til dens løsning, vil der blive skabt et værk, som vil opfylde de strengeste krav, som kan stilles til et arbejde af denne art.

Magister Chr. Axel Jensen har skrevet det bygningshistoriske afsnit, det, der i første række vil interessere topograferne. Han indleder med at understrege, at den nu stående kirke er den fjerde eller femte på samme plads, og derefter meddeler han det lidet, man har kunnet fremdrage om de ældste bygninger. Til den gotiske kirkes bygningshistorie gjordes der for få år siden interessante fund af korpartiet og trods sin kortfattedhed supplerer magister Jensens bidrag på flere punkter Villh. Lorentzens bog om samme emne. Efter dette følger de både indre og ydre ændringer, som kirken blev undergivet, over billedstormen

ved reformationens indførelse, branden 1728, bombardementet 1807 til C. F. Hansens kirkebygning.

I næste afsnit tager Th. Oppermann sig af kirkens inventar, idet han i en — i henhold til værkets plan — lidt knap form giver en skildring af Thorvaldsens udsmykning af kirkerummet og portalen. Endelig bringer dette binds sidste og fyldigste afsnit en udsigt over kirken som institution af dr. Kornerup, som underbygger C. A. Jensens afsnit ved så at sige at placere kirken i byen. De vigtigste og nyeste forskningsresultater i Københavns topografi er her anvendt med skønsomhed. Meddelelserne om kirkens gods i den middelalderlige hovedstad er af stor interesse.

Fr. Weilbach: Garnisons Kirke. Dens Opførelse og ældste Historie. (Tryde). Man kan næsten sige, at denne forfatters speciale er fremdragningen af planer, som hidtil enten ikke har været kendt eller i hvert fald ikke tidligere publiceret. Også her drejer det sig om to tegninger til en kirke for Københavns garnison, som Christian V den 20. september 1697 approberede, men som ikke kom til udførelse. Alligevel har de stor interesse, fordi deres idé kom til at præge den senere kirke, efter at Platen havde grebet ind og var blevet den egentlig ledende i sagen. Forfatteren understreger, at den oprindelige plan må skyldes en endnu ukendt militær arkitekt, og han hævder — ligesom i andre arbejder fra samme periode — at det er vanskeligt for denne tid at udpege en enkelt arkitekt som ophavsmand til de offentlige bygninger. Saaledes som kirken blev opført mener han, at hovedplanen maa skyldes Platen, detaillerne Christopher Marselis. Billedstoffet er velvalgt, noter og index så fyldige som de kan ventes fra denne rutinerede forfatters hånd.

Johan Nordentoft: Gjethuset og Artilleriets Kadetskoler. (Reitzel). Dette lille arbejde er en god og instruktiv udredning af artilleriets kadetskolers historie, om end i temmelig korte træk. Artillerikadetinstituttet havde fra 1773 til 1830 til huse i gjethuset (kanonstøberiet) på Kongens Nytorv, og i et indledende kapitel gør forfatteren rede for denne bygnings historie og støberiets virksomhed, dog uden at stikke spaden særlig dybt i jorden. Kildehenvisningerne er altfor sparsomme.

G. Lorenz: Københavns Havn og dens Udvikling. (Gad). Af sit bidrag til Trap: Danmark, har havnebygmester Lorenz udformet en kort og klar oversigt over havnens historie lige op til nutiden med en fyldig henvisning til litteraturen om dette emne. For tiden indtil 1908 foreligger jo G. L. Groves udførlige behandling, og der er ikke siden dennes fremkomst ydet særligt

nyt til belysning af den ældste og ældre tid. Forfatteren har nu i korte træk tilføjet, hvad der er sket siden århundredets begyndelse; men dette rent topografiske arbejde viser fuldt ud, at man i høj grad savner en virkelig historisk behandling af vor vigtigste havn. Ikke alene mangler der jo en dyberegående undersøgelse for den ældste havns vedkommende, hvortil navnlig C. U. Ramsing undersøgelser giver mange impulser, men i særlig grad føles manglen af en kritisk vurdering af havnens økonomiske betydning, en på statistisk-historisk grundlag foretaget placering af havnen i landets handelshistorie.

Resen: Atlas danicus. Roskilde. Oversat af Johannes Knudsen. (Gad). Dette arbejde, som Historisk samfund for Københavns amt i år har udsendt til sine medlemmer, samtidig med at det er kommet i handelen, er det sidste i denne udgivelse, som adjunkt Knudsen fik færdig inden sin død. Bogen slutter sig nøje til de to foregående bind, og er som disse en sammenarbejdning af de tre bevarede afskrifter eller bearbejdelser af den oprindelige, tabtgåede original. Teksten er godt kommenteret og billedvalget fra de fra branden reddede kobberplader er fyldigt. Dog burde der være medgivet det en kritisk vurdering af billederne, f. eks. i noteform.

M. Galschiøt: Sparekassen for Helsingør og Omegn 1829—1929. (Udgivet af Sparekassens tilsynsråd). Denne sparekassehistorie giver et godt, supplerende bidrag til byens historie gennem det sidste hundrede år. Dens almene værdi er betydelig forøget ved, at forfatteren ikke udelukkende har holdt sig til pengeinstitutionens indre historie, men i høj grad har sat den i forbindelse med byens almindelige historie i dette tidsrum.

Valdemar Seeger: Fra Kulsvierlandet. (C. Nordlundes bogtrykkeri, Hillerød). Af amtmandens arkiv for Frederiksborg og Kronborg amter har forfatteren uddraget en række spredte oplysninger til kulsvieregnens historie. Stoffet er samlet i grupper omfattende slottene, landsbyerne, skovene, ladegårdene o. s. v. og giver et broget billede af tilstandene i Nordsjælland på begge sider af år 1700. En sådan udgivelsesform kan undertiden ved behændighed fra forfatterens side trods alt samle en mosaik, der kan gøre det ud for en virkelig behandling af stoffet; men dette har forfatteren her ikke tænkt på. Det foreliggende rummer imidlertid en mængde interessante topografiske oplysninger (foruden en mængde mildest talt ligegyldigt), og de nøjagtige kildehenvisninger vil gøre det let for senere forskere at udnytte materialet. Helt tilfældig er materialeindsamlingen nu heller ikke, og forfatteren dokumenterer, at han forstår at arbejde i et arkiv.

Kofoed og Gotzsche: Bøger om Bornholm. Bidrag til Bornholms Bibliografi. (I Kommission hos F. Sørensen, Rønne). Det er Bornholms amts bibliotek, der har udgivet denne flittigt indsamlede oversigt over, hvad der er skrevet om øen. Det er selv-sagt et fortrinligt hjælpemiddel for ethvert studium af øens historie eller detaljer deraf. Gruppen: Topografi og Rejsebeskrivelser er meget fyldig, men viser også vanskeligheden ved at afgøre, hvad der forstås ved topografi.

Sophus Bang: Christiansø-Bogen. (Colbergs boghandel, Rønne). Dette lille hefte er vel nærmest i turistbog-genren og går ikke dybere i undersøgelser af de topografiske forhold. Det er dog den eneste samlede fremstilling, der findes af »denne afkrog af Danmark«.

Mester Jacob Madsens Visitatsbog. Udgivet af Historisk samfund for Odense og Assens amter ved A. R. Idum. (I kommission i Hempelske boghandel, Odense). Jacob Madsen Veile (Vedel), stamfader til slægten Jacobæus, fødtes i 1538 og døde 1606 som biskop over Fyns stift, hvortil han blev kaldet 1587. Hans visitatsbog er blevet bevaret, og blev i 1853 udgivet af pastor A. Crone i Herrested. Denne udgave er lagt til grund for den nye, som på et par undtagelser nær synes meget pålidelig og ganske godt kommenteret. Foruden et glimrende kulturelt billede af tilstandene i Jacob Madsens tid, yder bogen et morsomt topografisk stof, ikke alene omfattende kirkerne, men også herrederne i almindelighed. Biskoppens primitive kirketegninger er vedføjet og kan måske nu og da give en eller anden oplysning. Det udkomne 1. hefte omfatter Odense, Aasum, Vinding, Lunde og Skam herred. Udgivelsen må hilses med glæde, da stoffet nu atter bliver let tilgængeligt.

Hans Knudsen: Lundegaards Stiftelse 1754—1929. (Udgivet af stiftelsens direktion, Klaregade 50, Odense). Lundegaard i Salling herred, Svendborg amt, er muligvis oprettet af en nedlagt landsby, Lunde, og gik i 1754 over til en velgørende institution. Fra tiden før stiftelsens oprettelse giver forfatteren kun et overblik og går ikke dybere ind på de topografiske enkeltheder. Han omtaler dog kort, hvad man ved om gårdens bygninger, bl. a. den interessante ladebygning fra 1636, som Ellen Marsvin lod opføre, og som står endnu. Bogens hovedformål er stiftelsens historie, som forfatteren giver i de mindste detaljer og byggende på en omfattende almen viden. Der er gode billeder både af bygningerne som helhed og af enkelte særlig interessante par-

tier. Fra nationalmuseets arkiv stammer nogle interessante opmålinger af trækonstruktioner i den omtalte ladebygning.

Chr. Behrendt: Præstens Residence. En Ejendom fra det gamle Middelfart. Dette hefte er særtryk af Middelfart venstreblad, hvori byens topograf har samlet, hvad han kunde finde frem om det gamle hus på Algade, som i sommeren 1929 måtte vige for ny bebyggelse. Det er en fortjenstfuld gerning, som man må ønske vil blive efterlignet rundt om; thi ikke blot bevares mindet og måske mange detaljer, som ellers vilde forsvinde, om disse gamle købstadshuse, men man vækker også interessen hos folk for så vidt muligt at bevare det, der ikke absolut *må* vige for udviklingen.

P. C. Knudsen: Gamle Aalborghuse i Tekst og Billeder. (I Kommission hos Marinus M. Schultz, Aalborg). Billederne er på sin vis gode nok, selv om reproduktionerne ikke er særlig fine. De har nemlig en mission at opfylde ved at fastholde trækkene af det Aalborg, der nu desværre næsten er forsvundet, men som for blot en menneskealder siden var en af de mest særprægede købstæder i landet gennem sin karakteristiske arkitektur og sine maleriske åpartier. Byen har det held, at en af dens fotografer har haft sans for det særegne ved sin by, så at hans arbejder har bevaret meget af det, som i virkeligheden er forsvundet.

Teksten er slem! Det havde været langt bedre med nogle kortfattede billedunderskrifter; thi som teksten nu er, siger den intet som helst positivt, i den grad er det pluk og uigennemførte studier. Skøde- og panteprotokoller er dog ikke den eneste kilde til bygnings historie, navnlig ikke, når forfatteren på forhånd giver op, fordi de ældre protokoller er uden registre. Og hvorledes er det med grundtaksten af 1682? Hvad fortæller ikke »Jydske Efterretninger« om de gamle gårde?

G. Th. Gravesen: Bidrag til Ljorslev og Ørding Sognes Historie. (Forf.'s forlag. Morsø Folkeblads bogtrykkeri). Forfatteren har med endnu et bind fortsat udgivelsen af sine bidrag til de to Mors'iske sognes historie (Mors søndre herred), der året forud omfattede kirke- og præstehistorie, denne gang skole- og degnehistorien. Til sognets egentlige topografi bringer dette sidste bind ikke mange oplysninger, i hvert fald må de møjsommeligt plukkes ud af degnens historie, der er meget udpenslet, og med fuldstændig gengivelse af en mængde arkivstof, hvad der tynger fremstillingen i ikke ringe grad. I denne form får en sognebeskrivelse ikke megen betydning ud over den rent lokale.

T. V. Færgeman: Nibe Købstad 1727—1927. (Aalborg Stiftstidendes forlag). Som særtryk af Aalborg stiftstidende er ud-

sendt et par små hefter, beregnet på i jubilæumsåret at give nogle supplerende oplysninger til Carl Klitgårds værk om byen før den blev købstad. De fordringsløse, af indhold meget brogede artikler, har også deres mission, dels ved at vække borgernes interesse for deres by, dels ved at redde en del fra forglemmelse, som eftertiden måske vil have vanskeligt ved at finde frem til.

A. *Køcher: Viborg søndre Sogns Kirkes Historie*. (Aage Mortensens boghandel, Viborg). I året 1529 gik det gamle sortebrødreklosters kirke i Viborg over til at blive sognekirke, og 400-året er blevet fejret ved udsendelse af en bog om kirkens historie. Det er en på et rigt, og for størstepartens vedkommende utrykt, kildestof bygget beretning. Det indledende kapitel om klostret, hvortil kilderne kun er få, er lidt for svagt sat op, og den ældre bygningshistorie har forfatteren ikke magtet helt. De øvrige kapitler yder til gengæld alt, hvad man kan ønske og giver et med sikker historisk sans opbygget billede af kirken gennem tiderne og af personer, som var knyttet til den. Desværre lod en virkelig arkæologisk undersøgelse af klostrets område sig ikke gennemføre, da kirken for knap tyve år siden blev restaureret. Et udmærket oplysende billedstof er knyttet til teksten.

Jepe Åkjær: Langs Karupaaens Bred. Studier fra Hjemstavnen. (Gyldendal). Aakjær var ikke historiker, han var digter. Men han var topograf, for så vidt som han elskede at forske sin hjemstavnns historie og elskede at gøre andre delagtige i, hvad han havde fundet. Og på disse områder rev han sine læsere med. Når den skolede historiker og kritiklystne topograf læser hans hjemstavnsskildringer, går det op for ham, at det er på den vis man hverver proselytter for historien i de brede lag af folket. Personlig overgiver man sig vel ikke helt; men man lukker øjnene lidt til, når henholdsvis digteren, journalisten og agitatoren stikker hovedet for stærkt frem mellem linierne. Een ting er, at Aakjær kunde gøre dette, noget andet er, at ubefæstede sjæle kan gå hen og forse sig på Aakjærs form og prøve på at eftergøre den. Det frarådes på det bestemteste!

Indholdet af det foreliggende bind, som senere er blevet fulgt af et par andre, er en sammendragning af ældre artikler i »Skivebogen« og i »Skive Folkeblad«. Det brogede stof er behandlet på en måde, der »går let i folk«, og forfatteren har arbejdet redeligt på grundlag af det kildestof, han har fundet frem, selv om vurderingen af kilden undertiden er noget overdrevet, ligesom den historiske baggrund for begivenhederne et par gange er lidt forrykket. Disse bidrag til Viborg-Skiveegnens historie

er ikke kedelige, og det er glædeligt, at de nu er kommet ud til en større læsekreds.

Rasmus Bording: Himmelbjerget. (Konrad Jørgensens forlag, Kolding). Det er »Bjergets« historie som samlingsplads for folkemøder, forfatteren her har givet. Meget interessant har han påvist, hvor lidt kendt Himmelbjerget tilsyneladende var som lokalitet før Blichers tid og understreget, at dette navnlig skyldtes den lokale betegnelse »Kollen«.

Den stærke grøde i de jyske historiske samfund har sat sig frugt i en række sognebeskrivelser, hvoraf Vejle amt i år møder op med hele tre, et bevis på, hvor dette amts historiske samfund, som altid har stået blandt de forreste, har formået at vække den historiske interesse inden for sit område. De tre arbejder er af meget forskellig lødighed, men alle båret frem af den ærligste vilje til at yde det bedste.

J. J. Ravn: En historisk-topografisk Beskrivelse af Højen Sogn i Jerlev Herred. (Forfatterens forlag, Mølholm). Sognefoged Ravn har allerede en større topografisk forfattervirksomhed bag sig. Jævnt og redeligt samler han sit stof ind og lader det gå videre til sine læsere. Om nogen egentlig bearbejdelse er der ikke tale, og stærkt blandet er de oplysninger, han giver om sin hjemegn, men der er sikkert en del, til hvem disse arbejder har bud, og J. J. Ravn er en af de forfattere, der ikke vover sig ud på gyngende grund, og som ikke på nogen vis besmykker sin fremstilling. Han er helt igennem en pålidelig fører at give sig ind under, og skam få den, der giver mere end han har.

Rasmus Mortensen: Fra Vejle Vesteregn. Lindeballe Sogn. Med Træk af Gadbjærg og Ringive Sognes Historie. (Schweitzers boghandel, Vejle). Dette arbejde fra Tørrild herred rager betydeligt op over, hvad man er vant til at se fra læge forfattere. Fremstillingen er knap i sin form uden sidespring, og hvert kapitel står fast tømret og glider derefter ind i helhedsbilledet. Og har forfatteren således gode evner til at bygge sin fremstilling harmonisk op, er hans evner som topograf ikke mindre. Han lægger grunden med en udredning af de geologiske forhold, og derefter lader han livet gro frem fra de ældste tider til vore dage.

Forfatteren hører ikke til dem, der sidder på sin hale og skriver sit sogns historie. Han har været på hver plet, og han forstår at bruge sine øjne. Derom vidner ikke mindst kapitlerne om jernudvindingen og om den middelalderlige teglovn, hvor han har været de videnskabsmænd, der har ført studierne til bunds, til megen nytte ved sit store lokalkendskab og sin inter-

esse for sagen. Han har heller ikke glemt vejenes og skovens historie, og han giver ikke skolerne mere, end de bør have i forhold til det øvrige stof. Heller ikke er han bange for at bede andre skrive de kapitler, som han føler, at han ikke selv magter. Hans evner til at sammenarbejde sine egne og andres forskninger, gør denne sognebeskrivelse til en af de bedste, men hans behandling af stednavne viser, hvor vanskeligt et emne dette er for en lægmand, og til hvor fejle slutninger det kan lede sine mindre vel funderede dyrkere.

Carl Jørgensen: Tyregod og Vester Sognes Styrelse i det 19. Aarhundrede. (Forfatterens forlag, Sejrup, Tyregod). Forfatteren af dette lille arbejde ejer ikke de samme evner, som den foregående, men det må dog tilføjes, at sammenligningen er vanskelig, da hans arbejde er af en noget andet karakter. Nærmest kan det opfattes som et tillæg til den for nogle år siden udgivne »Tyregod Sogns Bebyggelse«, og tager man dette som grundlag, må forfatteren betegnes som en flittig samler, der dog ikke rigtig formår at bearbejde sit stof. Her som andetsteds må det dog understreges, at disse, af den Hjelmstjerne-Rosenkroneske stiftelse understøttede publikationer, har deres store mission både på selve egnen og andetsteds i Jylland, hvor sansen for den slags arbejder jo er i glædelig stigning.

Ringkøbing Aarbog 1929. (Bollerups boghandel, Ringkøbing). Det er et ret ejendommeligt og temmelig enestående arbejde, der årligt udsendes i redaktion af Anna Vang. Hvad topografiske forskere ofte glemmer: at det er af vigtighed at fæstne også nutiden til papiret, gør disse 1½ ark store hefter årlig for Ringkøbing ved at fortælle, hvad der er sket i årets løb. Som regel indledes heftet med et bidrag til byens historie, og Peter Holm i Roskilde tegner nydelige partier af byen. Hvor pittoresk det hele end er, er det dog en tanke i svøb, som kan vokse sig kraftig og som f. eks. de historiske samfund burde have deres opmærksomhed henvendt på; thi dette er jo »årbog« i den form, hvori middelalderens munke skrev den.

L. Petersen: Gennem seks hundrede Aar. Af Skjern Sogns Historie. (Forfatterens forlag, Marup). I rigtig erkendelse af, hvor stor rolle åen spiller i sognet, indleder forfatteren med at berette om denne, om broen og om engene. Den derpå følgende almindelige historie er mere spredt fægtning, der imidlertid indeholder mange gode oplysninger, men hvis materiale ikke er så fast fundamenteret gennem studier, som man kunde ønske det. Om sognets byer og gårde kunde der f. eks. skrives langt mere, men forfatteren har jo også efter bogens titel kun villet give nogle

bidrag til sognets historie. Han tager varmt til orde for bevaringen af de gamle stednavne og er i det hele taget en pålidelig beretter om de gamle forhold.

Hugo Matthiessen, Otto Smith og V. Hermansen: Ribe Bys Historie 1660—1730. (Nyt nordisk forlag), vil blive omtalt andetsteds.

T. O. Achelis: Haderslev i gamle Dage 1627—1800. (Udgivet af Haderslev by. Modersmålets trykkeri, Haderslev). Denne bog er en fortsættelse af det i 1924 under samme hovedtitel udgivne arbejde om byens ældste historie. Forfatteren er en i arkivarbejde skolet forsker, der har formået at fremdrage et stort stof til byens historie. Andet bind er på sin vis bedre end det første, idet forfatteren her synes at have fastere greb på stoffet, som han i nogenlunde kronologisk rækkefølge grupperer om større begivenheder. Der er på denne måde skabt en række ganske livfulde billeder af byens historie, men fremstillingsmåden er ikke ideel. Det må være topografens kunst ved så store arbejder som dette, at understrege udviklingslinierne og at knytte de mange småtræk sammen perspektivisk. Af dette er der meget lidt i hr. Achelis' arbejde. Desuden kan man indvende, at hvor objektivt der end skrives, bør man dog til en vis grad mærke skaberen bag værket, men det er, som om forfatteren ønsker at skjule sig selv bag realiteter, som om han kvier sig ved at tage standpunkt.

For den modne læser rummer bogen imidlertid et væld af interessante oplysninger og bærer præg af at være skrevet af en mand, der på mange måder føler sig stærkt knyttet til byen. Af indholdet må navnlig det laugshistoriske bidrag fremhæves samt oplysningerne om told- og postvæsenet. Også til byens markeder og handel ad søvejen er der gode oplysninger, men man savner et samlet bidrag til byens almindelige handel gennem tiderne. Bogen har et godt og afvekslende billedstof og særdeles gode og omfattende registre til begge bind.

Inden for tidsskriftslitteraturen er det naturligvis de historiske samfunds årbøger, der yder det meste topografiske stof. Jylland står i den henseende langt over de andre landsdele, og ogsaa her er det Vejle amt, som bringer langt flere topografiske artikler end nogle af de andre amter.

Johannes Tholle: Kolonihavesagens Udvikling i Danmark (Havekunst). Rundt om i de historiske samfunds årbøger har forfatteren i de senere år udgivet en række bidrag til havevæse-

nets historie inden for de snævrere områder og er også herunder kommet ind på kolonihavetankens udformning. I denne artikel giver han nu for hele landet en udsigt over de tre perioder, hvori denne idé er optrådt herhjemme: 1) de lokale forteelser i Fredericia (1665) og Assens (1720), 2) den mere almene forekomst efter 1826 og 3) den moderne kolonihavesag fra 1880'erne til vore dage.

Vilh. Lorenzen: Problemer i Københavns Historie 1600—1660. (Hist. Medd. om Kbh.). Dette arbejde står i nær tilknytning til et stort kortmateriale, der er udkommet som selvstændig publikation i 1930, idet forfatteren på grundlag af kortene, der for de flestes vedkommende for første gang er offentliggjort heri, søger at klare en række dunkle punkter i hovedstadens udviklingshistorie. Denne vægtige afhandling er et arbejde af stor topografisk værdi. Af de ofte ret primitive kort søger forfatteren at udtrække hovedlinierne i det store byplanmæssige arbejde, som udførtes i disse 60 år. Kortene skyldes ofte ingeniørofficerer, og man når naturligvis længst frem på det fortifikatoriske område; men ogsaa på en række andre punkter formår disse kort og dr. Lorenzens kyndige betragtninger over dem at skabe klarhed over, hvorledes og hvorfor byen udviklede sig, som den gjorde. Den topograf, der beskæftiger sig med detaljer, vil heller ikke blive skuffet ved at give sig ind under forfatterens førerskab, og ingen vil i fremtiden komme uden om dette arbejde, når det gælder Københavns topografi. Det må oprigtigt håbes, at denne første kortpublikation må efterfølges af andre; thi uden kortmateriale arbejder de topografiske forskere i blinde, og samlede udgivelser af kort er alt for sjældne herhjemme. (Kortværkets navn er: Haandtegnede Kort over København 1600—1660. (Henrik Koppel)).

Fr. Weilbach: Kirken og Kommandantboligen i Kastellet. — *Victor Krohn: Kastellet Frederikshavns Brønde og Vandforsyning.* (Hist. Medd. om Kbh.). Henrik Rüses fæstningsværk er en by i byen. Skønt nær knyttet til hovedstaden, har den sin egen historie, som stykket ud i detaljer kan give flere forskere fuldt op at bestille. Tidligere år har set en række af oversergent Krohns samvittighedsfulde monografier, hvortil beretningen om den vigtige vandforsyning nu slutter sig. Også arkitekturhistorikeren, adjunkt Weilbach, er under sine arbejder med den militære bygningskunst kommet inden for kastellets volde. Til kirkens og kommandantboligens bygningshistorie mangler regnskaberne, men alligevel er forfatteren nået ret vidt, selv om det sidste ord i denne sag vel ikke er sagt hermed.

Om *Nationalmuseets* barndom (Fra Nationalmuseets arbejds-mark) skriver dr. Mackeprang i korte træk og lader læserne følge vandringsen fra Trinitatis kirkeloft over Christiansborg til Prinsens palæ, hvor der nu er sikret museet en til dets størrelse og værdi passende fremtidsbolig. — Carl C. Christensen beretter om ejendommen *Sophiegade 40* (Hist. Medd. om Kbh.) og omtaler tillige de ølhaver, der i 1700'ernes begyndelse fandtes i kvarteret øst for Gothersgade. — Joseph Fischer har skrevet om *den gamle jødiske kirkegård* i Møllegade i København (Vore kirkegårde).

I artiklen »Et Storgods' Historie« har professor Knud Fabricius i korte træk redegjort for *Abrahamstrup* gennem 500 år (Frederiksborg amt). Forfatteren mener, at det udelukkende må have været et jagtslot, da det hverken har spillet nogen strategisk eller politisk historie. Dets godshistorie er derimod indgående belyst og viser et krongods' udvikling, inddelt af forfatteren i en jagtslots-, en staldgårds- og en ladegårdsperiode. — Victor Thalbitzer: *Hellebæk* i ældre tider (Frederiksborg amt) er et udmærket eksempel på, hvorledes man i en årbogsartikkel kan give en kort og dog udtømmende fremstilling. Sproget er klart og uden svinkeærinder. I biografierne over Classen og Schimmelmann viser forfatteren evner til af fyldigere behandlinger at uddrage det karakteristiske. Kun gengivelsen af de to breve forekommer overflødige i den øvrige knappe fremstilling. Artiklen rummer et godt grundlag for en udførligere behandling i bogform, men i så fald må der arbejdes med endnu flere kilder, f. eks. tøjhusregnskaberne, idet det industrielle afsnit vil bringe en mængde velse af *Hillerød kirkegård 1830—1930* (Vore kirkegårde). — Om *Judiceerhuset ved Frederiksborg slot* (Frederiksborg amt) har Fr. Weilbach skrevet en kort opsats og berettet om dets dødsdom og nedrivelse. — Af Blomberg og Boisen findes en beskrivelse af *Hillerød kirkegård 1830—1930* (Vore kirkegårde). — Om fabrikken på *Kongensgåve* ved Helsingø, der kun bestod fra 1846—48, har Victor P. Christensen (Samleren) skrevet særdeles oplysende. Den startedes som konkurrenceforetagende til den kgl. porcellænsfabrik, den opgave, som Bing & Grøndal få år efter optog med mere held.

I »Roskilde Monter« viser Georg Galster *Roskilde* som møntsted (Fra Københavns amt) og beretter om de fund af mønter, der er gjort gennem tiden i den gamle bispeby, deriblandt de store fund på hjørnet af Torvet og Algade i 1854, og det, som i 1918 gjordes ved det gamle Duebrødre hospitals tomt. — Den arkæologiske snushane, konservator Peter Linde, har kigget ind i Roskildes gårde og haver og fundet en del middelalderlige sten-

huggerarbejder (Fra Københavns amt). — Henrik Larsen har skrevet om *Brønshøj* by i fortiden (Hist. Medd. om Kbh.). Det er en på baggrund af matriklerne særdeles indgående og god skildring af gårde og offentlige bygninger. Det er lidt tør læsning men af stor værdi som bidrag til byens ældre historie. — Martin Jensen: *Ørninge* hellige kilde (Fra Københavns amt). Den lå i Ramsø herred. Det er dog mere en beretning om tumulter på »Kildegården« i 1855.

Johannes Tholle har fortsat sine meddelelser om landsbyhaverne i Holbæk amt (Fra Holbæk amt) med *Sejerø* og *Samsø*, ledsaget af gode kortplaner. I det følgende kapitel om stilarter i haveanlæg bringes kort over *Løvenborgs* og *Dragsholms* haver fra henholdsvis 1807 og 1793. Povl Hansen har for såvidt fortsat arbejdet, som han i samme årbog skriver om haverne i *Vallekilde* og *Høng*, ligesom J. P. Jensen skriver om Anders Jørgensens som havemand på *Høng højskole*. — Albert Thomsen har (i »Vore kirkegårde«) skrevet om de forskellige kirkegårde gennem tiderne i *Holbæk*.

Georg Galster har skrevet om møntfund fra Sorø amt (Fra Sorø amt), herunder fremdragningen af et par møntrækker fra *Ringsted* og *Stagelse*, der var møntsteder i den tidlige middelalder. — J. V. Christensen: En Vandring gennem *Tjustrup* Sogns sydlige del (Fra Sorø amt), er en ganske morsom form for topografisk sognebeskrivelse. Efter hjemme at have søgt frem, hvad litteraturen og kunsten har frembragt fra dette snævre område, tager han randslen på ryggen og staven i hånd. På selve stedet genoplever han dets historie, og det er slet ikke lidt, han får at se. Arbejdet er mere journalistisk end videnskabeligt, men det er fornøjeligt og bør finde efterlignere. Der er mange af vore topografer, der trænger til at lære at bruge deres øjne!

I sine studier til *Næstved* bys historie har R. Nielsen behandlet fiskeriet i Susaa og fjorden (Fra Præstø amt). Afhandlingen ligner de foregående. Et stort materiale er fremdraget og gengivet meget detaljeret, men det virker for overlæst og er lige så lidt som det øvrige reflekterende. — Henrik Larsen: Herreder og Ting i *Præstø Amt*. Det er en på et stort kildemateriale opbygget udredning af ændringerne gennem tiderne, men til opklaringen af herredernes oprindelse yder den desværre intet nyt. En række problemer er sat under debat, f. eks. spørgsmålet om, hvorvidt underafdelingerne: fjerdinge, settinger og tredinger var skattelæg, men materialet er ikke stort nok til at nå et resultat — måske hvis undersøgelsen udstræktes til at omfatte hele lan-

det! Af særlig interesse er den topografiske fastlæggelse af de forskellige tingsteder.

Til oplysning om markforholdene på *Lolland-Falster* (Hist. årb. for L.-F.) har Henrik Larsen skrevet en udmærket artikel om fællesskabet. Den er i høj grad instruktiv og vil danne et godt grundlag for specialstudier. — F. Ingerslev: *Sakskøbings* vestre Accisebog (Smstds.). De gamle acciseboder i købstæderne er næsten alle forsvundet, fordi de som oftest står i vejen for byernes udvikling og de moderne befordringsmidler. Forfatteren har påtaget sig den prisværdige opgave at opmåle og beskrive en sådan accisebod, der endnu står — men hvor længe? — Hugo Matthiessen har i samme årbog redegjort for de sparsomme fund på *Nysted* gråbrødrekirkes tomt, der dog måske ad åre kan forøges. — Fra *Nykøbing paa Falster* har Johannes Tholle samlet de sparsomme og spredte oplysninger til slotshavens historie, og Helene Strange har fortalt om Czarens hus' indretning til museum for »Falsters Minder«. — I den samme digre årbog er som bidrag til *Virket* bys historie optrykt dens vide af 1721, ledsaget af gode fotografier af byen og dens gårde, og Niels Karstensen har samlet *Nørre Ørslev* folkehøjskoles historie gennem de 50 år, den har bestået. — C. M. Smidt: *Ravnsborg* (Fra Nationalmuseets arbejdsmark). Den gamle voldbanke på nordkysten af Lolland er blevet undersøgt og opmålt af nationalmuseets arkæolog-arkitekt. Indtil 1913 kendte man kun af få skriftlige vidnesbyrd lidt til den gamle borg. Nu ligger dens fundamenter blottet, og under hr. Smidts kyndige hænder er de blevet aftvunget en række oplysninger, som viser borgens værdi som »fast punkt«. Forfatteren finder det bekræftet, at Ravnsborg må være bygget af Johan den milde af Østholsten o. år 1335.

I »Træk af *Himmelstruphus* Historie« (Fra Odense og Assens amter) søger Fr. Hjort gennem forskellige, ret naive betragtninger, at underbygge Vedel Simonsens oplysninger om dette voldsted. — P. Helveg Mikkelsen redegør i samme tidsskrift for et jættestuefund på *Dræby* mark, og Johannes Tholle skriver om »frihaverne« i Fyns stifts købstæder, d. v. s. kolonihaver efter cirkulæret af 1826. — P. Severinsen skriver (Svendborg amt 1927—28) om *Nyborg* kirke. Indledningen behandler byens ældste topografi og den første kirke, Helgekirke, senere Gammelkirke. Afhandlingen er temmelig knap i sin form, men er dog et dygtigt og læseværdigt bidrag til byens ældste historie. — August F. Schmidt har underbygget sin tidligere meddelelse om helligkilder i *Svendborg amt*. — Med særlig glæde læser man Albert Thomsen: »Hvad matrikelbøgerne fortæller. Af *Avnslev*

og *Bovense* sogns historie«. Som den tidligere omtalte afhandling af Henrik Larsen om Brøndshøj, er denne skildring bygget på matriklernes indhold, men hr. Thomsen har fået en del mere alment stof ud deraf, og hans arbejde er i formen mere tilgængelig end førstnævnte. Det er i et og alt en foregangsartikel, som man må anbefale sognehistorikerne at have opmærksomheden henvendt på, og den viser fuldt ud, hvor stort stof, der er at hente i matrikelbøgerne til både kirkers, præstegårdes, byer og gårdes historie, ligesom ejerforholdene naturligvis nøje udredes. Her er inddraget nyt land, og det er gjort på en både dygtig og tiltalende måde.

C. Klitgaard: *Vendsysselske Veje og Kroer* (Sund sans nr. 12—13). Et prisværdigt arbejde i en uheldig redaktionel form. Man må håbe, at forfatteren vil uddybe sit interessante emne og gøre det mere alment tilgængeligt, thi det er et stof, der rundt om venter på sine bearbejdere. — Samme forfatter har skrevet om *Hirtshals'* havn (Vendsyssel'ske årbøger). Det er et interessant bidrag til dansk havnehistorie, byggende på både trykte og utrykte kilder. Det viser ikke mindst, hvor meget stof, der kan udtrages af aviserne, når der ledes flittigt og minutiøst. Det er havnens forhistorie gennem c. 130 år, der foreligger her. — Fra samme hånd og i samme årbog findes nogle træk af hovedgården *Hejselts* historie. Det er dog mest personalhistorie. — Poul Nørlund har skrevet om kirketomten i Gammelkirke (Vendsyssel'ske årbøger). Det er *Hundslunds* gamle sognekirke, der ved nationalmuseets og det stedlige historiske samfunds forenede kræfter er blevet undersøgt. Der fremdroges gode spor af en kvaderstenskirke, ligesom forskellige forhold pegede på, at en trækirke tidligere havde stået på samme plads. En række sten-satte grave fra den tidlige middelalder blev nøje undersøgt. Smedemester P. Christensen, der var en værdifuld hjælper ved udgravningerne, har i en selvstændig artikel redegjort for forskellige undersøgelser. — A. Mentz har (Naturens Verden nr. 7) berettet om *den store vildmose* og dens opdyrkning. Et interessant og grundigt arbejde.

Johannes Tholle har skrevet om haver og havebrug i *Aalborg amt* (Fra Himmerland og Kjær herreder). Navnlig er fremhævet Bjørnsholms have, præstegårdshaven i Øster Hornum og de offentlige anlæg i Aalborg. Der er enkelte fejltagelser for sidstnævntes vedkommende bl. a. i omtalen af kildehusene. — M. C. Nielsen: Kystlandet i *Strandby* sogn ved Limfjorden, er navnlig geologiske og arkæologiske betragtninger (samme tidsskrift).

Chr. Wammen har ydet bidrag til *Kjærby* sogns historie, og

N. Nielsen har skrevet om *Isgaard* på Mols (begge i Fra Randers amt).

Om *Viborgs* beliggenhed findes et referat af et foredrag af Hugo Matthiessen (Fra Viborg amt), medens Georg Saxild samme sted skriver om domkirken, og J. Brøndsted beskriver Viborg-egnen i oldtiden. — Jens Westergaard og C. E. Flensborg har begge ydet bidrag til hedeplantningens historie i *Viborg amt*. (Fra Viborg amt). Artiklerne skyldes et afholdt hjemstavnskursus. Det ifjor dannede historiske samfund udsender her for første gang en årbog.

Chr. Heilskov: »Margrethevolden« ved Rosgaard i *Mønsted* sogn (Skivebogen), er en indgående undersøgelse af den »anden« Margrethevold, den der ligger sydøst i sognet, strækkende sig i en halvbue med begge floje støttet til den tidligere Rosborg so. Dens forløb er meget prisværdigt blevet indtegnet på en skitse, ligesom et tværsnit af den er blevet opmålt. Disse voldes historie er for de flestes vedkommende ret dunkel. Forfatteren har gjort en undersøgelse i marken og retter nu spørgsmål til »de lærde«. Gid han må få svar! — Hans Kjær har i samme årbog klargjort for udgravningen af en bronzealderhøj ved *Bustrup* gaard i Salting.

C. Møller: *Borbjerg* sogns historie (Hardsyssels årbog). Da jeg ifjor skrev anmeldelsen af en afhandling af samme navn, gav årbogen ingen oplysning om, at det var et brudstykke. Redaktionen er derfor skyld i den noget hårdhændede kritik, og kommer der yderligere fortsættelse, gør forfatteren måske endnu flere af mine indvendinger til skamme. I dette afsnit har han bl. a. behandlet gårde og møller, samt skrevet om skolerne, men dog mest om de uundgæelige degne, som den, der gennemgår alle årbøger, snart er ved at få på hjernen. — En beskrivelse af inventaret i gravkapellet ved *Ulfsborg* kirke findes i Storgaard-Petersens: Familien Gyldenstjerne paa Nørre Vosborg (Hardsyssel årbog). — Johanne Vejlager har gennemgået de mange genforeningsmindesmærker i *Ringkøbing amt*, og August F. Schmidt har skrevet om sogn knyttet til sten i amtet med angivelse af deres beliggenhed i herred og sogn. Endelig har P. Skautrup sluttet sin gennemgang af højene i Hardsyssel (alt i Hardsyssel årbøger).

H. Sejerholt har skrevet fornøjeligt om *Aarhus* (Aarhus stift) for 100 år siden med en del oplysninger også for topografer, ligesom samme årbog ved Niels Holm Fussings i 1861 nedskrevne optegnelse giver en indgående skildring af vinkældergården ved domkirken. — L. Sandberg har skrevet om mindeparken ved

Aarhus (Havekunst) med udmærkede billeder. — »Den gamle bys billedbog« bringer nyt fortrinligt billedstof fra købstadsmuseet, bl. a. af Kjellerups gård fra Aalborg, der er gledet udmærket ind i helhedsbilledet. — Ejler Haugsted har skrevet en fyldig og god skildring af *Østbirk* kirke (Aarhus stift), og Chr. Heilskov har fortsat sin beskrivelse af Hjelmlev herred med *Hørning* sogn. Der er en ret fyldig beskrivelse af kirke, skole og mølle samt småbyerne i sognet, ledsaget af både fotografisk og tegnet billedstof. Beskrivelsen er nøgtern uden for mange svinkeærinder. C. M. Smidt har skrevet om herregårdene *Aunsbjerg* og *Møllerup* (Jyske samlinger). Beretningen er stærkt præget af den skolede fagmand, som i en kort og klar form får alt med, antyder og underbygger med stedets historie, hvor det er nødvendigt, og iøvrigt redegør for både mål og midler ved forandringer i arkitektonisk henseende. Afhandlingen om Møllerup på Djursland er ikke mindst interessant ved den arkæologiske beretning om den middelalderlige borg, som blev fremdraget i 1920—21.

Fra *Vejle amt* bringer årbogen en meget nyttig index over fordelingen af de tidligere årbøgers topografiske indhold efter sogne, herreder og købstæder, et godt eksempel til efterfølgelse. — Hugo Matthiessen: Det middelalderlige *Kolding*. Paa Grundlag af J. O. Brandorffs Undersøgelser (Fra Vejle amt). Det er allerede tidligere i disse oversigter omtalt, hvorledes kæmner Brandorff gennem et årelangt arbejde med jordbundsundersøgelser har bygget Koldings topografi op »fra grunden«. Selv udgav han ifjor sine studier over den forhistoriske tid, og har nu overladt sit materiale til det middelalderlige afsnit i magister Matthiessens kyndige hænder. Ingen anden forfatter har hidtil som denne formået i få streger at give et rids af en købstads topografiske placering og udvikling. Denne evne er i det foreliggende tilfælde fortrinligt underbygget af det gennem åringer med megen flid indsamlede stof fra grundgravninger i byen, oplysninger som desværre savnes for andre byers vedkommende. Så omfattende er de, at forfatteren har kunnet udnytte selv manglende oplysninger. Brandorff har indvundet nyt land i den topografiske forskning, Matthiessen har bebygget dette med interessante partier af det middelalderlige Kolding. — Albert Thomsen har i samme tidskrift skrevet om Komarkshusene ved Kolding, og Johannes Tholle har uddybet sin tidligere beretning om slotshaven ved Koldinghus. — Hans Kau beretter (Fra Vejle amt) om kalkmalerier i *Gadbjerg* kirke, der kom frem ved en restaurering i 1907, men atter måtte forsvinde, og Marius Hansen har skrevet om den nu ombyggede *Skærup* kirke, hvortil trykte kilder er

suppleret med gode bidrag fra gamle regnskaber. — A. Ravnholt har skrevet om accise og konsumtion. Til dette historiske emne, der endnu savner sin forfatter herhjemme, er der ikke ydet nyt stof, men af regnskaberne er uddraget nogle ganske oplysende, men temmelig spredte bidrag til købstædernes historie i Vejle amt. — Mogens Lebech Frederiksen: Af *Elbo herreds* historie (Jyske samlinger) er en skitse-mæssig oversigt over herredets historie, ganske dygtig gjort på grundlag af både trykt og utrykt kildestof.

Om *Ribe* gamle skolebygning, der nu er sparekassens friboliger, skriver C. Frank-Christensen i »Et 200 års jubilæum« (Fra Ribe amt). — Om domkirken indeholder samme årbog en fortrinlig arkitekturhistorisk udredning af William Anderson. Den bringer flere nye og frugtbare synspunkter og rummer en række interessante jevnførelser med den udenlandske arkitektur, som har haft indflydelse paa domkirkens bygning. — Hans Torsbøl har på grundlag af pastor Stampes optegnelser skrevet om *Nørre Nebel* kirke og kirkegård omkring 1850. — Ligesom man i Viborg amt er begyndt at interessere sig for hedernes historie, har Søren Alkærsig for *Ribe amt* taget initiativet til at få indsamlet så meget som muligt om dette interessante topografiske spørgsmål. Han har i Fra Ribe amt skrevet en optakt dertil og søgt at systematisere arbejdet, så at andre kan arbejde videre derpå. Det er en samlingsopgave, udkastet af redaktionen, en af de opgaver, som understreger de historiske samfunds store berettigelse.

Om haverne i *Sønderjylland* særlig på Als har Johannes Tholle skrevet (Sønderjyske årbøger) og vist, hvorledes man sidstnævnte sted altid har været et stykke længere fremme end inde på halvøen. — Til byen *Slesvigs* og Sønderjyllands ældste historie findes en del oplysninger i Steenstrup: Teksten til Adam af Bremens Værk (Historisk tidskrift 9. rk. VI) og et mindre bidrag til *Dannevirkes* historie af J. S. Vanggaard (smstds.).

Otto Smith.

NY LITTERATUR OM ALMUEKULTUR OG FOLKEMINDER 1929.

I Fortid og Nutid VII 2, 256 er skrevet om første Levering af J. S. Møllers Værk: *Fester og Højtider i gamle Dage, Skildringer fra Nordvestsjælland*. Anden Levering af Arbejdet udkom i